

leidden tot ergernis onder de vrome gereformeerden en uiteindelijk tot een eindtijdgevoel dat door hun intensieve Bijbellesing werd gevoeld. In het jaar waarin de twee voorvallen uit dit artikel plaatsvonden, liet schoolmeester Abraham Migoen in Rotterdam bijvoorbeeld een uit het Frans vertaald pamflet drukken waarin de nabijheid van het einde der tijden Schriftuurlijk werd bewezen en op het jaar 1666 gesteld.⁷⁷

De pamfletschrijvers munten niet uit door precisie bij hun opsomming van de zonden. Die behoren tot een canon van heel algemene clichézonden die de gereformeerde predikanten en andere moralisten bij voortduring in woord en geschrift aan de kaak stelden.⁷⁸ We moeten daarbij wel bedenken dat de gereformeerde kerk nog jong was. Ze was nog geen generatie geleden gevestigd en moest zich vooral in steden als Rotterdam, Haarlem en Enkhuizen invechten in een stedelijke gemeenschap waarin onder de geletterde elite een meer liberale humanistische traditie overheerste en waar de nog talrijke katholieken, menisten en lutheranen hun eigen bestaansrecht probeerden te bewijzen. Daar kwam in het Rotterdam van maart 1610 nog een bijzondere context bij, namelijk de religieuze twisten binnen de publieke kerk zelf tussen de meer vrijzinnige en de strengere gereformeerden, de Arminianen en Gomaristen, oftewel Remonstranten en Contraremonstranten.⁷⁹ Het jaar tevoren was dominee Adriaen Smout (1580-1646), de streng gereformeerde predikant van Delfshaven, in een pamflet van leer getrokken tegen de Rotterdamse volgelingen van Arminius, in het bijzonder zijn liberale colle-

ga Petrus Cupus (ca. 1580-1646), predikant in Kralingen. De Arminianen waren in Rotterdam niet alleen talrijk maar domineerden op dat moment ook het stadsbestuur. Een heftige pamflettenstrijd was het gevolg. Juist in maart 1610 leidde die tot een initiatief van de Staten om in Den Haag een vergadering te beleggen voor een verzoeningspoging. Het was in die explosieve religieuze situatie dat de Rotterdamse wondergeboorte plaatsvond. De betekenis van het dubbele voorval uit het pamflet drong zich voor de toenmalige lezer daarmee als vanzelf op: het was een voorteken van de eindtijd dat de gelovigen opriep tot bekering van hun zondige leven

Auteur en uitgever

Nu rest ons nog een lastige vraag. Wie waren de schrijver en de uitgever van het pamflet en waarom precies gaven zij het uit? Volgens het titelblad is het pamflet te Rotterdam gedrukt 'voor Tomas Matthijsz'. Thomas Matthijsz was dus niet de drukker maar de uitgever. Dat stelt ons voor twee subvragen: wie was dan wel de drukker, en wat moeten we ons bij die uitgever en zijn intenties voorstellen? Stellen we allereerst vast dat Thomas Matthijsz als uitgever verder geheel onbekend is. Het pamflet is de enige druk waarop zijn naam voorkomt.⁸⁰ Heeft hij dan wel bestaan of is de naam een pseudoniem? In het Rotterdamse Gemeentearchief is bijzonder weinig te vinden over personen met die naam. In ieder geval is tot nu toe nog geen enkel gegeven opgedoken over een Thomas Matthijsz uit de sector van de boekproductie. De enige persoon van die naam die in aanmerking kan komen is de jongeman Thomas Matthijsz die